

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Újházi Ede színésze és levese

November 4-én volt száz éve, hogy meghalt Újházi Ede (1841–1915) a Nemzeti Színház örökös tagja, az úgynevezett természetes színjátszás egyik hazai meghonosítója. Apja jómódú debreceni orvos volt, aki a színházban is gyakran teljesített szolgálatot. Fia nem kért a kereskedelmi pályából – megszökött előle, és vándorszínésznek állt. Hat vidéki évad után került a Nemzetibe, ahol először nem találta a helyét, nem szerette az állandósuló intrikus szerepeket. Egy súlyos gégebaj csaknem véget vetett a pályájának, és mert a gyógyulás után a hagyományos, deklamáló stílusra nem volt fizikailag képes (visszamaradt egy kis rekedtség a hangjában), sokkal tudatosabban, egyben természetesebben kezdett beszélni. Ám ezt csak írásos beszámolókból tudjuk. Hangfelvétel nem készült vele (legalább is nem került elő), némafilm felvétel igen, az is elveszett. Néhány fénykép emlékeztet rá – meg a róla elnevezett tyúkhúsleves. Erről Nagy Endre, a neves újságíró és konferanszié írt igen szépen a Nyugat folyóiratba 1930-ban megjelent portréjában: „Nem sajnálta a fáradságot, költséget, elutazott Debrecenbe, hogy saját tálmányú levesének anyagát beszerezze. Vén kakasok kellett ehhez a leveshez, amelyeknek megkeményedett izmaiba szerelmi viharok íze-sava gyülemlett össze. Három napig egyfolytában kellett fölniök, amíg belemáltak a levesbe és egygyé főttek a zöldséggel, főként a legendás jelentőségű zellerrel. Különösen vigyázott, hogy el ne kallódjának a kakasok taréjai és egyéb megkülönböztető szervei, amelyeknek átzonosuló képességében babonásan hitt. Megkülönböztető figyelmének jele volt, ha valakit egy-egy ilyen részlettel megkínált.”

A leves maga úgy jött létre, hogy egyszer a ligeti Wampeticsben (a Gundel elődjében) a szakácsnak elsorolta, hogyan szereti ő elkészíteni a húsleveset. Másnap a szakács tisztelete jeléül megfőzte leves első változatát. Nagy Endre így összegezte Újházi féldalalal halhatatlanságát: „Színész volt, nagy művész volt, tehát emléke kortársai élethosszúglánára ítélte. De egy maradandó emléke mégis van: a vendéglők étlapján a Chateaubriandok, Wellingtonok között ott szerepel az Újházi-leves is. Nem Debrecenből hozott vén kakasokból három napig főzve, egy kis híg lé, illuzió-keltésül belédo-

Újházi Ede idős korában (FSZEK Budapest Gyűjtemény)

bált csirke-aprólékkal, borjúmócsinggal. Egy kis hígra eresztett forma az eredeti ízek, erők, lényegek nélkül. Dehát van-e, akinek alkotásából több marad meg?”

(A teljes Nagy Endre cikk itt:

<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00484/14962.htm>)

Az Újházi tyúkhúsleves, a NoSalty receptblog szerint

Sok étterem étlapján elmaradhatatlanul virít Újházi levese, de kíváncsi voltam, mindennapjainkban él-e még a népszerűsége. Kicsit böngésztem a hálón, és azt láttam, hogy az egyik legnépszerűbb receptblogon egy Kiki nevű felhasználó bejegyzését 61 883 személy nyitotta meg. Még népszerű!

Kiki a közepes nehézségű főzési mutatónyok közé sorolja a levest, az előkészületekre 30 percet, a főzés időtartamára 180 percet jósol. Hozzávalók hat adagra:

1,8 kg tyúk / 4 nagy db sárgarépa / 2 db fehérrépa / 1 db zeller / 3 gerezd fokhagyma / 1 db vöröshagyma / 1 db zöldpaprika (kisebb) / 15 szem bors (őrölt) / 3 l víz (szükség szerint).

Elkészítés:

- 1.) A tyúkot feldaraboljuk és hideg vízben, lassú tűzön elkezdjük főzni. Időnként lehabozzuk. A zöldséget megpucoljuk és hasábra vágjuk.
- 2.) Ha már nincs több habja, beletesszük a zöldségeket, a fokhagymát, a hagymát, a zöldpaprikát és a szemes borsot. Ízlés szerint sózzuk.

3.) Nagyon lassú tűzön, gyöngyözve főzzük. A főzési idő a tyúk korától függ. (3–4 óra)

4.) Ha megpuhult, a levest leszűrjük és lehetőleg házi téstát főzünk bele.

A költséget Kiki kb. 2000 forintra teszi, eddig több mint ötven alkalommal csinálta meg a levest.

Ugyancsak november 4-én (szörnyű baleset a Margit-hídon)

Kevesen tudják, hogy az Országgházban valaha mintegy húsz család is lakott. A kapusokon kívül az országgházi apparátus vezetői is. *Reischl Nándor* fűtészszereelő fia, István volt az első gyermek, aki az épületben született. Ő később *Edelényire* magyarosította a nevét, a harmincas évek végétől ő lett az Országgház Hivatalának gazdasági vezetője. Akkoriban a családok meglehetősen szabadon kószálhattak az épületben. 1944. november 4-én délben Edelényi Istvánné a két gyermekével a Vadászterem előtti, Dunára néző hatalmas erkélyen levegőzött, amikor óriási dörrenést hallottak észak felől. A Margit-hídnak a Pesthez legközelebbi ága már a levegőben volt, aztán a vízbe zuhant. Szinte azonnal követte a szigeti lejáróig a többi hídszakasz. Ma már nem lehet pontosan megállapítani, mi okozta a nyilvánvalóan nem tervezett robbanást. A forgalmas hídról több jármű, köztük egy villamos is a folyóba zuhant, csaknem százán megfulladtak, többek között *Kabos Endre* kardvívó olimpiai bajnok. Jellemző volt a Pesti Hírlap harmadnap közölt tompított közleménye: „A Margit-hídon munkálatok közben úgy látszik a gázvezeték hibája folytán szombaton robbanási szerencsétlenség történt, amelynek a folytán a forgalom a hídon megszakadt. Sajnálatosképpen a szerencsétlenségnek emberélet is esett áldozatul. A hivatalos vizsgálat folyamatban van.”

A robbanás nem lehetett szándékos, hiszen negyven német utászkatona is meghalt. Ők a már régebben aláaknázott hídszerkezetre éppen robbanótölteteket szereltek. A legvalószínűbb ok az lehetett, hogy a híd alatt futó gázvezeték eresztett, és azt egy, a hídról elhajított cigaretta lángra lobbantotta. 1945. január 18-án aztán a budai részeket is felrobbantották, már előre megfontolt szándékkal.

Edelényiek 1948-ig lakhattak az Ország-házban, akkor mindenkit kiköltöztettek.

A forradalom bukása

Jól tudjuk, hogy az 1956-os rövid szabadság is november 4-én ért véget. A forradalom – hősi ellenállás formájában – még élt néhány napig. A Szovjetunió 16 hadosztállyal és 2000 (!) harckocsival rohanta le Magyarországot. Az ellenálló gócpontokat egyes helyeken légierővel is támadták. Csepel például – hihetetlen módon – november 11-ig tartotta magát. *Kádár* ekkor mondott (november 4-e után) beszédet, kijelentette, hogy a felkelést (ezt a szót használta) leverték. Ezen a napon mentette fel az Elnöki Tanács a *Nagy Imre* kormányt. A forradalom közjogi értelemben ekkor, lelki értelemben Nagy Imre kivégzésének napján, 1958. június 16-án ért véget.

Az új kőtár és az épülettörténeti kiállítás az Országházban

A Kossuth tér átépítése lassan a befejezéséhez közeledik. A külszínen már csak az *Andrássy* szobor híresen bonyolult reliefjei vannak hátra. Illetve új homlokzatot kap a metróállomás feletti, 1972-ben elkészült MTESZ-ház. Továbbá a hírek szerint visszaállítják a *Steindl* tervezte Személynök (ma *Balassi Bálint*) utca 5. szám alatti Országgyűlési Irodaház elbarmolt tetőszerkezetét.

Október elején két régen várt új kiállítás is megnyílt. Az egyik a térszín alatti Kőtár. Itt több mint nyolcvan olyan homlokzati kő-, fém- és kerámiaelemet mutatnak be, amelyeket már újra szereltek, de viszonylag jó állapotban maradtak meg. A kiállítást az egykori északi szellőzőalagút 1927-

ben feleslegessé vált szakaszán rendezték be. Akkor állították fel a Kossuth szobrot, az alagút elvesztette eredeti szerepét, lezárták, és részben feltöltötték földdel. A szellőzőalagutakat az elmúlt években, a Kossuth tér rekonstrukciója során ásták ki, és látták el új funkcióval; a déli alagútban létesült tavaly az 1956-os emlékhely. A Kőtárban minden egyes darabról egy vázlatrajzon jelzik, hol volt a bemutatott eredeti kő- vagy rézdarab. A tárgyak a falak mellett láthatók, középen fémlemezre nyomott fényképek függenek az alagút padlója és mennyezete között, magyar és angol magyarázó feliratokkal. Az egész kiállításról látványosan hiányzik a modern technológia. Nem véletlenül – ez a kiállítás a homlokzati díszek örökkévalóságának szóló világáról szól.

Mintegy húsz perc kell figyelmes megtekintéséhez. Ez alatt egészen intim viszonyba kerülhetünk a hatalmas épülettel. A kőtár minden nap, ingyenesen megtekinthető. Az országház építéstörténetét bemutató kiállítás vízszint csak azok nézhetik meg, akik jegyet vesznek a Parlament meglátogatására.

Terének egyik különlegessége, hogy a tetejét üveg fedi. Az országház legészakibb udvara alatt vagyunk. Vagyis annak falai maguk is a kiállítás részét képezik.

Ahogy a kőtárban, itt is akadnak igen érdekes tárgyak. Például az egyik szépen restaurált rézvitéz (ezekből két darab őrzi a Dunára néző tornyokat, illetve egy-egy – a legdélibb, illetve legészakibb – a tetőgerincet). És itt látható az Országház 1:100-hoz méretű makettje, amelyet félévi munkával készített el a *Hajnal Péter* és *Bojti Márton* vezette 19 fős csapat. Van itt fából készült Rákosi címer, itt van

az eredeti, egytonnás vörös csillag és az eredeti központi óra...

Ha lehet még ennél is érdekesebbek az animációk. Három is van belőlük. Az egyik két és fél perc alatt lejátssza nekünk, hogyan épült fel az Országház. Hogy ne legyen unalmas, úgy mutatják a történeteket, mintha egy köröző helikopterben ülnénk. Az állványzat és a nagyobb szerkezeti darabok az égből látszanak érkezni. Alul pedig egy időskálán azt is láthatjuk, hogy mikor történnek a dolgok. (Hat nyelv között lehet majd választani, egyelőre csak a magyar és az angol működik.) Hasonlóan érdekes a tér kialakulásáról készült animáció, itt a szobrok jövését-ménését is nyomon lehet követni, meg a vilamos- és trólvonalak változását.

A harmadik animáció az egykori tervpályázon nyertesnek nem minősített épületeket mutatja meg a Duna felől, ugyesen beleharmadítva a mai Kossuth térbe. Szenzációs mindegyik.

A kiállítás erényeihez képest eltöpreml a grafikai munka gyenge színvonala. Nem lett volna szabad groteszk betűket használni a jelentős mennyiségű magyarázó szöveghez, különösen nem elválasztás nélkül sorkizárt szöveget alkalmazni. Az pedig, hogy az idézőjel kezdő tagja hol (helyesen) lent van, hol fent (így az angol szövegeknél kell), kifejezetten a sajtóhiba-kategóriába tartozik.

Néhány hétig ez a kiállítás Országház-vízit nélkül is megtekinthető, 6 és 8 óra között, miután a turistahad eltávozott. Figyeljék a honlapot.

(A Kőtár és az Építéstörténeti kiállítás koncepciójáért és létrehozásáért *Wachler Tamás*, a *Steindl Imre* Program vezetője volt a felelős.) ●

